

DE RUSLAND-CRISIS

Beeld © Fenna Jensma

INTERVIEW · VANDAAG 6:00 · ⌚ 12 MIN

Advocaat Heleen over de Linden: 'Ik sta niet achter Poetin, maar vind wel dat je rechtsstatelijk moet handelen'

SIEM EIKELENBOOM

De Europese Unie komt vrijwel wekelijks met nieuwe sancties tegen de Russische president Poetin en zijn entourage. Maar hebben die wel een juridische basis? De Amsterdamse advocaat Heleen over de Linden onderzoekt deze vraag in haar promotieonderzoek. 'Aan de sanctiemaatregelen naar aanleiding van de Krim-annexatie is geen rechter te pas gekomen.'

De verf is nog te ruiken, maar verder maakt het nieuwe kantoor van advocaat Heleen over de Linden in hartje Amsterdam al de indruk intensief gebruikt te worden. De verhuizing en de huidige media-aandacht voor Oekraïne hebben het werk aan haar proefschrift over westerse sancties voor Rusland naar de achtergrond verdrongen. ‘Het is in klad klaar, ik hoop het dit jaar te voltooien’.

Over de Linden, die jaren in Rusland studeerde, woonde en werkte, runt een klein advocatenkantoor met voornamelijk in Nederland wonende Russen als cliënten. ‘Denk aan echtscheidingen, maar ook juridische hulp aan ondernemers bij wie een contract niet is nagekomen. Kleine, maar soms ook grote zaken.’

Waar komt uw belangstelling voor de juridische kant van sancties vandaan?

‘Hoe komen sancties tot stand? Wie stelt ze in? En: hoe zit dat juridisch?’

‘In 2014 legde de Europese Unie een reeks sancties op aan Rusland, als reactie op de annexatie van de Krim. Van de ene op de andere dag werden tegoeden bevroren, zonder dat daar een rechter aan te pas was gekomen. Ik was toen voorzitter van de Rusland Tafel , een gezelschap in Amsterdam waar Russen en niet-Russen elkaar op informele basis ontmoeten. Ik zag welke impact de sancties hadden op Russische ondernemers en begon er vragen over te stellen. Hoe komen sancties tot stand? Wie stelt ze in? En: hoe zit dat juridisch? Ik besloot dit te onderzoeken en er meteen een promotieonderzoek van te maken.’

Wat hielden die sancties in?

‘De eerste, van 5 maart 2014, werden opgelegd aan oud-president van Oekraïne Janoekovitsj en zijn entourage die overheidstegoeden zouden hebben verduisterd. Op 17 maart volgden nieuwe sancties tegen

parlementsleden van de Krim die hadden meegewerkt aan het omstreden referendum

<https://www.bnnvara.nl/joop/artikelen/oost-oekraïne-houdt-omstreden-referendum>

van een dag daarvoor. Ze werden beticht van destabilisatie, juridisch een heel vage term. Tot slot kwamen daar nog sectorale sancties overheen. Die hielden in dat EU-landen geen (bubbel)wijn meer mochten invoeren en dat Europese burgers en bedrijven geen diensten aan de Krim mochten verlenen, laat staan daar bouwprojecten uitvoeren.’

Wat was het resultaat ervan?

‘Nihil. De bestuurders die hadden meegewerkt aan het referendum op de Krim hadden geen tegoeden in Europa. Daar kon dus ook geen beslag op worden gelegd. En in 2017 bracht *de Gelderlander* het nieuws <https://www.gelderlander.nl/rivierenland/nederlandse-bedrijven-bouwen-mee-aan-foute-brug-naar-...> dat twee Nederlandse bedrijven de sancties hadden overtreden, onder meer door mee te werken aan de bouw van de omstreden nieuwe brug die de Krim met Rusland verbindt.’

Klopt het dat u aan dat onderzoek van *de Gelderlander* hebt meegewerkt?

‘Die journalisten kwamen naar me toe vanwege mijn kennis van de sancties, maar ik merkte al snel dat ze geen woord Russisch konden, dus voor hen was het een groot voordeel dat ik in het Russisch onderzoek kon doen naar wat zich in de Krim en Rusland afspeelde. Ik heb ze geholpen met het zoeken naar informatie op internet en vertalen van teksten op foto’s.’

Over de Lindens enthousiasme voor Rusland en de Russische taal ontstond al op de middelbare school. ‘Een docent las klassiekers als Dostojevski en Tolstoj voor in vertaling en vertelde veel over het Rusland van de negentiende eeuw.’ Omdat ze al had gekozen om aan de Sorbonne Frans te studeren, ging ze naar Frankrijk. Na haar studie Frans koos ze alsnog voor een studie Russisch. ‘Een vriend vertelde me dat als je aan de Universiteit van Amsterdam tot de allerbeste studenten Russisch behoorde, je naar Moskou zou kunnen om daar te studeren.’

Zo belandde Over de Linden in 1988 op een armoedig Sovjet-flatje met een aantal andere studenten. Aanvankelijk vond ze het land en de mensen gesloten, maar door de Perestrojka die Gorbatsjov in 1985 had ingezet, brak langzamerhand een andere tijd aan. ‘Steeds vaker durfden mensen met ons te praten. Iedereen wilde contact met ons. Omdat er nog geen café’s waren, ging ik veel met mensen mee naar huis om over hun leven te praten.’ Ze ontmoette een leuke Rus met wie ze trouwde.

Als babysitter kwam ze regelmatig over de vloer bij de tweede man op de Nederlandse ambassade in Moskou, waardoor ze goed op de hoogte raakte van alle politieke ontwikkelingen. De liefde voor Rusland heeft haar daarna nooit meer losgelaten.

Terug in Amsterdam begon ze een reisbureau voor studenten met belangstelling voor Rusland. Dat verkocht ze in 1998 om in Rusland in zaken te gaan. Daar zette ze onder meer een houtzagerij en een kaasmakerij op. Een transportbedrijf, waarmee ze een joint venture had, liep spaak.

In 1999 keerde ze terug naar Nederland. Ditmaal om rechten te studeren. ‘In Rusland was ik veel bezig geweest met het opstellen en afsluiten van contracten, en met fiscale zaken. Dat boeide me wel.’ In 2004 studeerde ze af. Met haar kennis van het Russisch kon ze terecht bij Deloitte dat een Russische Desk wilde oprichten, maar met twee jonge kinderen had ze geen zin in de stress en de pikorde binnen een Zuidas-kantoor. Dus begon Over de Linden haar eigen advocatenkantoor.

Naast haar promotieonderzoek schrijft Over de Linden ook [artikelen](#) voor en over Nederlandse ondernemers die met Rusland zaken doen.

“In 2020 publiceerden de VN een rapport over naleving van de sancties tegen Noord-Korea. Daarin lees je dat dat land een illegaal systeem heeft opgezet om die sancties te ontduiken”

Hoe reageerden de Nederlandse ondernemers die volgens de *Gelderlander* de sancties van 2014 hadden overtreden?

‘Hun reacties tonen aan hoe ingewikkeld sancties kunnen zijn. De directeur van een fabriek die wereldwijd heimachines levert, zei dat hij een heihamer had verscheept naar Rusland. Daarmee zijn in het Russische deel van de Zwarte Zee zware buizen de zeebodem ingestampt. Hij beweerde dat zijn bedrijf alleen in Rusland werkzaamheden had verricht en dat was, zo stelde hij, volgens EU-sancties niet verboden.’

Zijn tegen de betrokken ondernemers stappen ondernomen?

Het Openbaar Ministerie begon een onderzoek, maar recent maakte onderzoeksplatform Investico bekend <https://www.platform-investico.nl/artikel/bedrijven-die-krim-sancties-overtraden-nog-steeds-niet-g...> dat er nog geen enkele straf is opgelegd. Volgens het OM zijn nu zeven van de in totaal negen onderzoeken afgerond. Maar of en wanneer die voor de rechter worden gebracht, kon een woordvoerder niet zeggen. Ik ben wel teleurgesteld over hoe dit wordt gehandhaafd. Vorig jaar sprak ik hier een aantal Oekraïense onderzoekers over. Zij vroegen mij waarom er nog steeds geen vonnissen waren. Volgens hen was die brug er zonder Nederlandse bedrijven nooit gekomen.’

Is het ontduiken van sancties wel te controleren?

‘Er wordt druk gehandeld in baar geld en goud, en olie komt gewoon binnen via schepen die onder valse vlag varen’

‘Ja, maar het is moeilijk. Je moet zorgen dat je veel foto’s en video’s maakt op de plek waar de sancties mogelijk worden overtreden. Dat maakt het meteen al zo lastig. Eigenlijk net als nu met oorlogsmisdaden in Oekraïne.

In 2020 publiceerden de VN een rapport over naleving van de sancties tegen Noord-Korea. Daarin lees je dat dat land een illegaal systeem heeft opgezet om die sancties te ontduiken. Er wordt veel gehackt bij

financiële instellingen en cryptobeurzen. Er wordt druk gehandeld in baar geld en goud, en olie komt gewoon binnen via schepen die onder valse vlag varen en op volle zee olie overpompen naar Koreaanse tankers.

Toen ik dit las moest ik meteen denken aan de havens op de Krim. Geen westerling die daar vanwege de sancties nog komt. Bovendien staan die havens zelf op de sanctielijst. Dit maakt het allemaal heel goed mogelijk om van alles aan te voeren zonder pottenkijkers. Alweer een neveneffect waarmee de EU geen rekening heeft gehouden.'

Duitse media meldden recent dat ook bij hen de uitvoering van de sancties niet bepaald soepel gaat. Instanties wijzen allemaal naar elkaar. Is dat herkenbaar?

'Ja. Nederland en Duitsland hebben in tegenstelling tot bijvoorbeeld het Verenigd Koninkrijk geen centrale instantie die over de uitvoering van sancties gaat. Ik vond het opmerkelijk dat de douane geen antwoord kon geven op de vraag hoeveel ladingen er tot nu toe op basis van de sanctiewet zijn onderschept. Terwijl België onlangs meldde dat het al miljarden heeft bevroren.'

U onderzoekt ook wat de juridische basis van sancties is. Hoe stevig is die eigenlijk?

'De sanctiemaatregelen naar aanleiding van de Krim-annexatie zijn opgelegd door de Raad van de Europese Unie, een groep ministers. Daar is geen rechter aan te pas gekomen. Hoe moet je daar bezwaar tegen maken? Door naar het Hof van Justitie in Luxemburg te stappen. Dat is de enige rechter die daar iets over zeggen kan.

Gedupeerden van die eerste sancties hebben dat gedaan. Maar die zaak werd pas in 2016 behandeld. Toen bepaalde het Hof weliswaar dat de grondslag voor die allereerste sancties onvoldoende was, maar dat er daarna wel beter bewijs door de Raad was geleverd. Aan die uitspraak hadden de gedupeerden dus niets, want de sancties werden gewoon verlengd.'

In uw proefschrift plaatst u grote vraagtekens bij de EU-sancties van 2014.

‘Het is juridisch onbegrijpelijk waarom iemand op een sanctielijst wordt geplaatst’

‘Het recht op een eerlijk proces is een grondrecht binnen de EU. Net als het recht op goed bestuur: dat je weet waar je je tegen moet verdedigen. Maar het is juridisch onbegrijpelijk waarom iemand op een sanctielijst wordt geplaatst. Iemand behoort tot de *inner circle* van Poetin bijvoorbeeld. Oh ja, waar is het bewijs? En stel dat het zo is, welke invloed heeft zo iemand op Poetin of in hoeverre profiteert die persoon van Poetin?’

En dan het bevriezen van tegoeden. Hoe verhoudt zich dat met het ongestoord genot van eigendom, dat ook tot de beginselen behoort? Een groep ministers in Brussel bepaalt op wiens genot mag worden ingebroken. Normaliter bepaalt een rechter dat. Ik sta niet achter Poetin en de oligarchen, maar als je pretendeert een rechtsstaat te zijn dan moet je er wel naar handelen.’

Sancties zijn tijdelijk en omkeerbaar, zegt men.

‘Dat wordt gezegd, maar in Oekraïne wordt al acht jaar geprocedeerd over die eerste sancties van 2014 en nog steeds zijn tegoeden bevroren. Al die jaren kunnen de getroffen bedrijven het personeel niet betalen en geen producten in- of verkopen.’

Bovendien is het heel moeilijk om van een sanctielijst af te komen. Nergens staat hoe dat moet. Er staan honderden namen op van mensen die in de Krim “gedestabiliseerd” zouden hebben. Hoe lang kun je eigenlijk aan het destabiliseren blijven? Wanneer houdt dat op? Dat vind ik juridisch een te vaag criterium.’

Dat is een standpunt waarmee je al snel als Poetin-vriend te boek staat.

‘Dat ben ik niet. Ik ben ook geen vriend van oligarchen. In 2016 gaf ik voor het Oekraïense referendum veel lezingen over het associatieverdrag tussen de EU en Oekraïne. Russen vonden mij pro-Oekraïne en omgekeerd.’

“De Russische banken afsnijden van het betalingssysteem Swift is een nucleaire optie. Daarmee raak je ook de gemiddelde Rus heel hard”

Wat vindt u van de huidige sancties tegen Rusland, gaan die werken?

‘De Russische banken afsnijden van het betalingssysteem Swift is een nucleaire optie. Daarmee raak je ook de gemiddelde Rus heel hard. Daar komt de bevrozing van de tegoeden van de Centrale Bank in Rusland nog bij.

Sancties tegen Rusland spelen al sinds 2014. Poetin heeft zich op nieuwe sancties kunnen voorbereiden. Hij zal ook zeker een oorlogskas hebben die ergens is ondergebracht waar de sancties die niet kunnen treffen. Zo is er het fonds voor de Welstand van de Burger. Daar zit zo’n twintig miljard dollar in.

De economie zal instorten maar voor zichzelf en zijn entourage heeft hij alles al goed geregeld. Hij en zijn kliek hebben miljarden, zij overleven het wel. Maar de gewone burger gaat er onder lijden.’

Hebben sancties wel nut?

‘Voor hem maakt het weinig meer uit of hij nu op de rode knop drukt of niet’

‘Volgens de Europese Unie en de Verenigde Staten moeten sancties pijn doen en leiden tot gedragsverandering. Maar zo’n verandering gaat er echt niet komen bij Poetin. Misschien gaat hij denken dat hij toch niets meer te verliezen heeft.

Hij had al een hekel aan het Westen en die is nog eens versterkt toen hij in 2019 niet welkom was bij de 75-jarige herdenking van de landing in Normandië. Dat vond Poetin heel erg. Wie hebben er in de Tweede Wereldoorlog zo hard meegevochten? Hij voelt zich als een schoffie neergezet. Voor hem maakt het weinig meer uit of hij nu op de rode knop drukt of niet.’

U heeft begrip voor Poetin?

‘Ik vereenzelvig mij niet met zijn standpunt, maar ik probeer aan te geven hoe mensen als Janoekovitsj en Poetin denken. Hoe ze aan hun standpunten komen. Ik vind het wel handig om rekening te houden met de standpunten van een gevaarlijke tegenstander. En dat is een understatement.

Daarom behandel ik in mijn proefschrift niet alleen de sancties van 2014 maar onderzoek ik ook de geschiedenis van de Maidan-opstand ⁺, de vlucht van Janoekovitsj en de annexatie van de Krim. Daar wordt in Westerse media weinig over geschreven omdat het politiek heel gevoelig ligt. Pas als je de geschiedenis begrijpt kun je tot oplossingen komen.’

Wat is die geschiedenis dan?

‘We kennen de Maidan-opstand die van eind 2013 tot en met februari 2014 duurde. Bijna niemand weet dat Janoekovitsj op 20 februari met de Oekraïense oppositie een vredesovereenkomst sloot, onder toezicht van de ministers van Buitenlandse Zaken van Duitsland, Frankrijk en

Polen. Janoekovitsj zou met de Oekraïense oppositie afspraken maken om verder bloedvergieten op Maidan te voorkomen. Daarna zou hij aanblijven als president. Er zouden verkiezingen worden uitgeschreven, de Grondwet van 2004 zou in ere worden hersteld en er zou onderzoek komen naar het bloedvergieten, in samenwerking met de Raad van Europa.’

Waaruit blijkt dit?

Dit blijkt uit Russische en Oekraïense kranten uit die tijd en verklaringen van betrokken politici, zoals die van José Manuel Barroso, destijds voorzitter van de Europese Commissie.’

Janoekovitsj is niet aangebleven. Wat is er gebeurd?

‘De dag erna moest Janoekovitsj in Oost-Oekraïne op een congres spreken om daar separatistische voornemens van de Krim te sussen. Maar hij strandde in Charkiv. Hij vreesde voor zijn leven en week uit naar Rusland. Direct nadat hij uit Kyiv was vertrokken, zette het parlement hem af.

Deze gang van zaken zit het Kremlin nog altijd dwars. De oppositie (het Westen) zou Janoekovitsj hebben “gewipt”. Eenzelfde situatie zou nu

kunnen ontstaan met Zelensky: het tekenen van een vredesovereenkomst om verder bloedvergieten te voorkomen, waarna de druk zo wordt opgevoerd dat hij alsnog moet vluchten.

Tegelijkertijd met het afzetten van Janoekovitsj besloot het parlement ook de Communistische Partij en de Partij van de Regio's te verbieden. Die waren goed voor ongeveer 70 procent van de stemmen. Dit is waar Poetin op doelt met zijn de-nazifisering van Oekraïne: ook Hitler begon met het verbieden van bepaalde politieke partijen.'

Tot welke oplossingen leidt deze kennis volgens u?

'Ik zeg: houd rekening met Rusland bij het maken van plannen over NAVO-uitbreiding'

'Volgens mij ligt de oplossing in de erkenning van de volksrepublieken Donetsk, Loegansk en Lobjank. De Krim zal officieel Russisch worden en Oekraïne zal een zelfstandig maar neutraal land zijn en geen lid van de NAVO. Dat is het eisenpakket van Poetin sinds 2014.

Ik zeg: houd rekening met Rusland bij het maken van plannen over NAVO-uitbreiding. Het land heeft een sterke krijgsmacht, en bezit nucleaire en chemische wapens. Ook heeft Poetin in 2008 al gewaarschuwd dat Oekraïne ophoudt te bestaan wanneer het NAVO-lid wordt. Dan zou ik zeggen: tel je knopen.'

En Poetin blijft zitten waar hij zit?

'Net als in Oekraïne ten tijde van de Maidan-opstanden zullen veranderingen vanuit het volk moeten komen. Veel valt of staat met de rol van de politie en de ordetroepen. Dat zag je in Oekraïne ook met de beruchte Berkut, de ordetroepen die met scherp schoten op ongewapende burgers, maar zich uiteindelijk aan de kant van de oppositie schaalden.

In Rusland heb je de OMON. Dat zijn agenten die goed worden betaald, voor wie woningen en scholen worden geregeld. Hun vaders zaten vaak ook al bij de politie. Ze worden helemaal in de watten gelegd. Zij zijn de bulldogs van Poetin. Zolang ze zijn zijde kiezen, wordt het voor de doorsnee Rus heel moeilijk om Poetin weg te krijgen.'

Protesten zullen dus weinig uitmaken?

'Het zal heel moeilijk zijn. Ik geef je een voorbeeld. Een goede vriendin demonstreerde vorig jaar tegen de arrestatie van Navalny. Ze is zestig. Later is ze opgepakt. De bewakingscamera's op straat bleken alle demonstranten te hebben gefilmd. Die beelden werden vergeleken met paspoortfoto's. Zo is zij eruit gepikt. Op een zondagochtend is ze van haar bed gelicht. Ze moest voorkomen maar kwam er met een relatief lichte boete vanaf en met de belofte niet nog eens te protesteren. Ze vond het een heel enge ervaring.

Haar dochter ging recent ook demonstreren. Kort daarop kwam het Kremlin met de wet die vijftien jaar cel zet op protesten tegen de oorlog. Haar moeder zei dat ze beter kan vluchten. Ze stapte direct op het eerste het beste vliegtuig naar een land waarvoor je als Rus geen visum hoeft.

Nu zit ze in Turkije. Zonder visum voor de EU. Dat kan ze daar ook niet aanvragen, want daarvoor moet ze terug naar Rusland. Als vluchteling erkend worden, is ook lastig want ze heeft geen dossier: geen bewijs dat ze is geslagen of gemarteld. En doordat haar bankpassen en creditcards zijn geblokkeerd door de sancties heeft ze ook geen geld. Het is een uitzichtloze situatie.'

Zo zijn we weer terug bij de sancties die de gewone burger het hardste lijken te treffen.

'Inderdaad. Voor mijn proefschrift heb ik veel VN-documenten bestudeerd. Mij viel op dat de VN zich vaker kritisch over sancties hebben uitgesproken. Dat heeft alles te maken met de humanitaire impact. Er wordt door Brussel gezegd dat sancties slim zijn en persoonsgericht. Maar dat verhaal over de dochter van mijn vriendin toont dat sancties de verkeerde mensen kunnen treffen.'

Gerelateerde artikelen

[Deze advocatenkantoren nemen geen afstand van het Kremlin](#)

[Zelfs de 'nuttige idioten' in het Europees Parlement trekken hun handen af van Poetin](#)

[Tegengeluid uit China: hoe verandert Ruslands oorlog in Oekraïne het wereldtoneel?](#)

Auteur: **Siem Eikelenboom**

Oude rot in het vak. Won tweemaal een Pulitzer Prize, onder meer voor zijn werk aan de Panama Papers.

